

УНІФІКАЦІЯ МЕХАНІЗМІВ РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ВИМОГАМИ СОТ

Удосконалено механізми державного управління зовнішньою торгівлею. Обґрунтовано модель реалізації Концепції розвитку зовнішньоторговельної політики України.

Ключові слова: державне управління, зовнішньоторговельна політика, економічна безпека, інтеграція, механізм, національний інтерес, світогосподарське середовище.

Усовершенствованы механизмы государственного управления внешней торговлей. Обоснована модель реализации Концепции развития внешнеторговой политики Украины.

Ключевые слова: государственное управление, внешнеторговая политика, экономическая безопасность, интеграция, механизм, национальный интерес, мирохозяйственная среда.

Improved mechanisms of state control of foreign trade. The model of the Concept of foreign policy of Ukraine.

Key words: the government, foreign policy, economic security, integration, mechanism, national interest, world economic environment.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Сучасна геополітична ситуація характеризується процесами інтеграції національних економік до єдиної міжнародної системи. Тенденції глобалізації будуть домінувати в найближчі роки, як найбільш перспективний напрям розвитку держави. Разом з тим необхідно враховувати можливі реінтеграційні тенденції, направлені на збереження національних економічних традицій.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Особливості формування та розвитку зовнішньоекономічної діяльності та міжнародних відносин України в період трансформаційних перетворень висвітлені у працях українських учених В. Бодрова, І. Бураковського, О. Власюка, В. Гейця, І. Грицяка, Ю. Козака, В. Ковалевського, В. Козика, Л. Панкової, Ю. Пахомова, А. Румянцев, Ф. Рут, С. Сьоміна, А. Філіпенка, О. Шниркова та ін.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Проблема полягає в тому щоб, з точки зору збільшення обсягів зовнішньоторговельних операцій та питань захисту національних інтересів знайти оптимальне співвідношення між інтеграційними і реінтеграційними наслідками. Тому всебічне вивчення передумов інтеграції, самого інтеграційного процесу та прогнозування

можливих його наслідків для України з метою розробки науково обґрунтованих підходів щодо визначення факторів виникнення і видів економічних загроз є актуальним і вимагає невідкладного вирішення.

Формулювання цілей статті. Постановка завдання:

- вдосконалити механізми державного управління зовнішньою торгівлею;
- обґрунтувати модель реалізації Концепції розвитку зовнішньоторговельної політики України.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Інтеграція України у світове співтовариство, розвиток рівноправних взаємовигідних відносин з іншими державами, створення конкурентоспроможної, соціально орієнтованої ринкової економіки, забезпечення постійного зростання рівня життя і добробуту населення є визначеними пріоритетами національних інтересів у забезпеченні митної політики України.

Забезпечення цих пріоритетів пов'язане з удосконаленням системи державного управління зовнішньою торгівлею, яке має створити належні умови для усунення реальних та потенційних загрозам й проблемам у даній сфері таких як: нестабільність у правовому регулюванні відносин у сфері економіки, в тому числі митної політики

держави; недосконалість важелів державного регулювання (митно-тарифного та нетарифного регулювання) зовнішньоекономічних операцій; нераціональна організація митного оформлення та митного контролю; дисбаланс експортно-імпоротної структури торговельних операцій; необґрунтований рівень податкових та інших платежів; недосконалість нормативно-правового забезпечення та інші.

На вивчення впливу окремих складових інтеграційного процесу на економічних розвиток держави спрямовані зусилля науковців та практиків, що проводять дослідження у сферах державного управління, зовнішньоекономічної діяльності, економічної безпеки, митної справи тощо [2; 4; 6]. Проте форсування процесу з входу України до світового господарства зумовили важливість і нагальність вирішення проблем пов'язаних з розвитком торговельних відносин України і забезпечення захисту її економічних інтересів вже сьогодні, що вимагає комплексного підходу до вивчення і систематизації чинників, що впливають на якість державного управління у сфері зовнішньої торгівлі та пошуку шляхів його удосконалення.

Теоретико-методологічні аспекти проблеми розвитку системи державного управління у сфері зовнішньоторговельної діяльності та визначення механізмів їх реалізації вимагають розробки науково обґрунтованої Концепції розвитку зовнішньоторговельної політики у контексті осмислення реальних економічних процесів, пов'язаних з необхідністю забезпечення економічної безпеки України в умовах глобалізації міжнародних економічних зв'язків з урахуванням комплексного підходу до розв'язання проблеми, а саме: шляхом поєднання регуляторних, економічних, організаційних та правових важелів державного регулювання ЗЕД через систему державних органів [1, с. 56].

Змістовне наповнення даної Концепції має утримувати:

- обґрунтування об'єктивних передумов, сутності і ролі зовнішньоторговельної політики України;
- розроблення методологічного інструментарію дослідження зовнішньоторговельної політики за умов формування інтеграційної економіки;
- обґрунтування методологічних підходів до формування засад та принципів функціонування зовнішньоторговельної політики в глобальному ринковому середовищі;
- аналіз сучасних моделей зовнішньоторговельної політики наднаціонального рівня та визначення можливості їх адаптації для використання в Україні з метою реалізації її економічних інтересів та інтересів національної безпеки на світовому ринку;
- визначення критеріїв й важелів підвищення ефективності функціонування системи державного регулювання та контролю зовнішньої

торгівлі в контексті забезпечення її економічної безпеки;

- дослідження місця і ролі правових регуляторів в Україні у розвитку глобальних інтеграційних процесів та їх впливу на стан економічної безпеки;
- аналіз економічних наслідків інтегрування України до світового простору на глобальному рівні в контексті забезпечення її національної безпеки;
- моделювання процесу тарифного та нетарифного реформування з урахуванням інтеграційних процесів та вимог економічної безпеки.

Динамічний та відносно прогнозований характер змін у системі світового господарства, широко-масштабна трансформація українського суспільства зумовлюють необхідність обґрунтування алгоритму оптимальної та зваженої взаємодії національної економіки з міжнародним економічним співтовариством [5].

Зважаючи на те, що головним провідником державної політики у сфері зовнішньоекономічної діяльності є Державна митна служба України перш за все визначимося з її впливом на формування зовнішньоторговельної політики в сучасних умовах. Безумовно, досягнення цивілізованого рівня розвитку митної системи не може обмежуватись створенням сучасної інфраструктури підрозділів митної служби та вдосконаленням митних процедур. Навіть членство України у митній організації (ВМО) та в окремих інтеграційних угрупованнях не позбавляє її необхідності подальшого вдосконалення механізму функціонування митної системи. Екстенсивні чинники розвитку фактично вже вичерпано. Визначальним має стати поступовий перехід до інтенсивної моделі розвитку, яка забезпечить якісно новий механізм митного регулювання зовнішньої торгівлі [3, с. 94].

Митна справа як прерогатива діяльності держави щодо реалізації національних інтересів та зміцнення економічної безпеки набуває свого якісного стану за умови фундаментального науково-теоретичного дослідження суті, особливостей дії та використання в практиці господарювання механізму державного регулювання експортно-імпорتنних операцій, які на нашу думку мають вестися одразу за декількома взаємопов'язаними та взаємозалежними напрямками:

- У сфері нормативно-правового забезпечення:
 - функціонально-правовий аналіз та чинного законодавчо-нормативного забезпечення зовнішньоторговельної діяльності та діяльності митних органів;
 - моніторинг міжнародного законодавства з організації та державного регулювання ЗЕД;
 - удосконалення нормативно-правової бази функціонування митної системи шляхом забезпечення взаємозв'язку норм і принципів митного законодавства із зовнішньоекономічним, податковим, валютним, цивільним, карним, транспортним законодавством у частині, що стосується митної справи;

– удосконалення механізму реалізації форм і методів процесуальної діяльності митних органів у правоохоронній сфері боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил;

У сфері розвитку системи митного контролю та митного оформлення:

– раціоналізація та спрощення процедур митного оформлення товарів, які переміщуються через митний кордон України;

– пошук та апробація нових і вдосконалення існуючих форм і засобів митного контролю з урахуванням вимог Кіотської конвенції та рекомендацій Міжнародної митної організації;

– створення єдиної інтегрованої інформаційно-аналітичної системи обліку суб'єктів ЗЕД і контролю зовнішньоекономічних операцій та платежів за ними, адаптованої до світових вимог;

– розробка рекомендацій з удосконалення організаційно-управлінської структури митної служби для забезпечення ефективності заходів направлених на виявлення товарів і транспортних засобів, що приховані від митного контролю та оподаткування створення підрозділів митної розвідки.

У сфері митного регулювання:

– вдосконалення механізму митного регулювання шляхом через гнучке застосування митного тарифу і методів визначення митної вартості для різних режимів ЗЕД;

– визначення переліку окремих категорій критичних товарів та фіксованої межі митної вартості для нарахування митних платежів за ними;

– розробка заходів для підвищення контролюючої функції митних органів за дотриманням правил сертифікації імпортованої продукції та захисту українського ринку від недоброякісних товарів;

– удосконалення системи нетарифного регулювання зовнішньоторговельної діяльності;

– удосконалення митно-тарифних та нетарифних методів регулювання інвестиційних процесів, які стимулюють розвиток міжнародної кооперації виробництва на підставі довгострокових контрактів і угод;

– удосконалення митної системи через уніфікацію механізму регулювання зовнішньоекономічної діяльності з вимогами СОТ з поєднанням захисту економічних інтересів України.

– розробка механізму забезпечення прозорості митних процедур та інформування учасників зовнішньоекономічної діяльності про правила митного регулювання зовнішньої торгівлі.

Зовнішньоторговельна політика є засобом коригування і використання механізму митного регулювання залежно від конкретної внутрішньо- та зовнішньоекономічної ситуації. Але це коригування можливе лише за умови пізнання самого механізму митного регулювання, тобто потрібно дослідити дію цього механізму. Митна справа лише розкриває зміст певних процесів й відносин та характер їх здійснення. На питання як повинні відтворюватись митні відносини, чому

саме так, а не інакше – має дати відповідь дослідження механізму митного регулювання.

З іншого боку митний механізм не може бути ефективним без вичерпного дослідження закономірностей становлення і розвитку системи митних відносин, що опосередковують відповідні митні процеси.

Тобто для пізнання принципів функціонування митної системи в цілому, необхідно мати вичерпну характеристику внутрішньо- та зовнішньоекономічного середовища, загальних закономірностей та тенденцій розвитку світової торговельної системи.

Відсутність фундаментальних наукових засад щодо реалізації митної політики зумовлює виникнення на практиці цілого ряду суперечностей, що проявляються у невизначеності та двозначності при формулюванні окремих економічних категорій у системі митних відносин. Суттєві розбіжності у трактуванні таких категорій, як митний тариф та його види, митна вартість, митні платежі, непрямі податки у сфері митного регулювання, митні збори та інше призводить не тільки до заплутаності у теорії, але й до виникнення серйозних суперечностей на практиці.

Відтворення теоретичної моделі механізму митного регулювання дозволить не тільки ефективно розв'язувати ці проблеми в діяльності митної служби, але й запобігати їх виникненню. Її впровадження дасть відповіді на низку питань, що стосуються сучасної макроекономічної ситуації в Україні та визначення стратегії зовнішньоекономічної поведінки країни в умовах конкуренто-насиченого світогосподарського середовища. Необхідно визначити вплив лібералізації зовнішньоторговельного режиму на стан економічної безпеки країни. Вимагає аналітичної оцінки проблема критичного обсягу імпорту та експорту. Існує багато інших факторів, що можуть створити загрозу економічній безпеці України, зокрема сировинний характер українського експорту; залежність України від імпорту енергоносіїв та інших стратегічних товарів; значний зовнішній борг країни та ін.

У цих умовах держава повинна здійснювати заходи щодо захисту економічного суверенітету. Це насамперед захист національної економіки від впливу іноземного капіталу і товарів; дійовий контроль за експортно-імпортними операціями зовнішньоторговельних суб'єктів, науково обґрунтоване визначення розмірів стягування митних платежів.

Особливої уваги потребує проблема дослідження характеру реалізації митної політики, адже упродовж всього трансформаційного періоду в країні здійснювалось активне митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності, яке носило на думку деяких науковців чітко виражений диск рецесійний характер [45]. Свідоме і не завжди зважене маніпулювання митними регуляторами зумовило слабкість та непослідовність в здійсненні митної політики України.

Сьогодні створюються умови для запровадження в зовнішньоекономічні механізми достатньо гнучкої та еластичної моделі митного регулювання. Йдеться про наукове обґрунтування та використання елементів так званої автоматичної митної політики, коли ставка мита буде автоматично самокорегуватися у відповідь на порушення макроекономічної рівноваги у суспільстві. Проте удосконалення митної політики має здійснювати у комплексі зі зміною нормативно-правового забезпечення та удосконаленням фінансово-валютної політики держави.

Оскільки в основні реалізації Концепції знаходиться удосконалення митної політики, то зупинимося на даному питанні більш докладно. Розробка і впровадження моделі державного регулювання зовнішньої торгівлі України на базі удосконалення митної політики передбачає:

- розробку пропозицій щодо внесення змін до чинних нормативних документів, що регулюють ЗЕД та проектів нових регулятивних актів;
- використання обґрунтованих ставок мита, що дозволить змоделювати універсальний механізм регулювання міжнародних економічних зв'язків не тільки з торгівлі товарами й послугами, але й сфері іноземного інвестування, спільного підприємництва та міжнародної науково-виробничої кооперації;
- удосконалення митного контролю та розробку методології його здійснення на принципах оцінки ризиків та пост-аудиту, що значно спростить здійснення митних процедур, забезпечить їх прозорість і гласність, гармонізацію митного законодавства України до міжнародних стандартів;

ЛІТЕРАТУРА

1. Глобальний конкурентний простір : [монографія] / О. Г. Білорус, Ю. М. Пахомов, І. Ю. Гузенко, О. К. Скаленко, О. В. Гаврилук; Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана, Ін-т світ. економіки і міжнар. відносин НАН України, Міжнар. асоц. «Україна – Рим. клуб», Міжнар. ін-т глобалістики. – К., 2007. – 680 с.
2. Головинська В. Україна і світова організація торгівлі: стан, проблеми, перспективи інтеграції : [монографія] / В. Головинська. – К. : Вид-во УАДУ, 2001. – 168 с.
3. Голомовзий В. М. Митне регулювання : [навч. посіб.] / В. М. Голомовзий, Л. А. Панкова, О. Ю. Григор'єв, А. О. Босак, Н. Л. Калиновська, В. Г. Саяпіна. – Львів : Вид-во Львівського університету «Лівівська політехніка», 2004. – 240 с.
4. Гребельник О. П. Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності : [підручник] / О. П. Гребельник. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 696 с.
5. Гриньова В. М. Державне регулювання економіки : [навчальний посібник] / В. М. Гриньова, М. М. Новікова. – Х. : Видавничий Дім «НЖЕК», 2004. – 756 с.
6. Грицяк І. А. Європейське управління: теоретико-методологічні засади : [монографія] / І. А. Грицяк. – К. : Вид-во «К.І.С.», 2006. – 398 с.

Рецензенти: *Дацій О. І.* – д.е.н., професор;
Козлова Л. В. – к.держ.упр.

© Двигун С. М., 2012

Дата надходження статті до редколегії 14.05.2012 р.

ДВИГУН Станіслав Михайлович – здобувач, Академія муніципального управління (м. Київ).

Коло наукових інтересів: регулювання зовнішньоекономічної політики України, діяльність України в СОТ.

– обґрунтування та впровадження системи митних регуляторів тарифного та нетарифного характеру, забезпечить ефективний захист економічного суверенітету держави за умов посилення іноземної конкуренції на внутрішньому ринку;

– розробку моделі механізму регулювання зовнішньої торгівлі, дозволить збалансувати експортно-імпортні операції та стабілізувати надходження митних платежів до бюджету;

– удосконалення державної системи контролю та регулювання зовнішньоекономічної діяльності та посилення ролі митних органів у забезпеченні захисту економічних інтересів держави при її здійсненні.

Висновки

Отже, вдосконалення механізмів державного управління зовнішньою торгівлею необхідно здійснити шляхом розробки та впровадження відповідної Концепції розвитку зовнішньоторговельної політики України. При цьому, слід зазначити, що дана концепція повинна бути складовою частиною більш загальної концепції (стратегії) розвитку зовнішньоекономічної політики в рамках розвитку економічної системи країни.

Основною метою даної концепції є формування зваженого державного підходу до застосування митно-тарифних та нетарифних механізмів регулювання торговельних процесів та посилення контрольної функції держави за протіканням даного процесу та забезпечення економічної безпеки держави в умовах інтеграції України до світового економічного простору.